

ARTICLE INFO

Received: 18th January 2025

Accepted: 26th January 2025

Online: 27th January 2025

KEYWORDS

Ecological impact, industrial activities, air pollution, water pollution, soil pollution, increasing diseases, respiratory diseases, cardiovascular diseases, oncological diseases, neurological diseases, environmental monitoring, healthcare, environmental safety.

DISEASES THAT ARE BECOMING MORE COMMON IN NAVOI REGION AND THEIR RELATIONSHIP WITH ENVIRONMENTAL FACTORS

Gulchekhra Shamsidinova Dustmorodovna¹

Sadoqat Abdulkakhorova Bakhshulloyevna²

Candidate of Biological Sciences, Associate Professor,
Navoi State University, Uzbekistan¹

Master, Navoi State University, Uzbekistan²

sadoqatravshanova24@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14744516>

ABSTRACT

This article analyzes the ecological impact of industrial activities in the Navoi region and its negative effects on public health. By studying ecological factors such as industrial waste, air, water, and soil pollution, the article demonstrates the increasing prevalence of various diseases, including respiratory, cardiovascular, oncological, and neurological conditions. Based on the analysis, effective measures are proposed to mitigate these issues through enhanced environmental monitoring and improved healthcare services. The article offers recommendations aimed at reducing ecological risks and improving public health in the region.

РОСТ ЗАБОЛЕВАЕМОСТИ В НАВОЙСКОЙ ОБЛАСТИ И ЕГО СВЯЗЬ С ФАКТОРАМИ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Гульчехра Шамсидинова Дустмородовна¹

Садокат Абдукаخورова Бахшуллоевна²

Кандидат биологических наук, доцент,

Навоийский государственный университет, Узбекистан¹

Магистратура, Навоийский государственный университет, Узбекистан²

sadoqatravshanova24@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14744516>

ARTICLE INFO

Received: 18th January 2025

Accepted: 26th January 2025

Online: 27th January 2025

KEYWORDS

Экологическое воздействие, промышленная деятельность, загрязнение воздуха, загрязнение воды, загрязнение почвы,

ABSTRACT

В статье рассматривается экологическое воздействие промышленной деятельности в Навоийской области Узбекистана и её влияние на здоровье населения. Процесс разработки природных ресурсов, таких как добыча полезных ископаемых, приводит к загрязнению воздуха, воды и почвы, что, в свою очередь, способствует увеличению числа заболеваний среди местных жителей. Анализируются такие заболевания, как астма, бронхит, сердечно-

увеличивающиеся
заболевания,
респираторные
заболевания, сердечно-
сосудистые заболевания,
онкологические
заболевания,
неврологические
заболевания, экологический
мониторинг,
здравоохранение,
экологическая
безопасность.

сосудистые расстройства, онкологические
заболевания и неврологические расстройства,
возникшие на фоне ухудшения экологической ситуации.
В работе приведены данные об увеличении этих
заболеваний в последние годы и предложены
рекомендации по улучшению экологической ситуации
через усиление мониторинга, управление отходами и
внедрение экологически безопасных технологий. Цель
статьи — показать необходимость комплексного
подхода к решению экологических и
здравоохранительных проблем для улучшения
качества жизни населения региона.

NAVOIY VILOYATIDA YOSHARIB BORAYOTGAN KASALLIKLAR VA ULARNING EKOLOGIK OMILLAR BILAN BOG'LIQLIGI

Gulchexra Shamsidinova Dustmorodovna¹

Sadoqat Abdukaxorova Baxshullo qizi²

¹Biologiya fanlari nomzodi, dotsent, Navoiy Davlat Universiteti, O'zbekiston

²Magistr, Navoiy Davlat Universiteti, O'zbekiston

sadoqatravshanova24@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14744516>

ARTICLE INFO

Received: 18th January 2025

Accepted: 26th January 2025

Online: 27th January 2025

KEYWORDS

Ekologik ta'sir, sanoat
faoliyati, havodagi ifloslanish,
suv ifloslanishi, tuproq
ifloslanishi, yosharib
borayotgan kasalliklar,
respirator kasalliklar, yurak-
qon tomir kasalliklari,
onkologik kasalliklar,
nevrologik kasalliklar,
ekologik monitoring, sog'liqni
saqlash, ekologik xavfsizlik.

ABSTRACT

Ushbu maqolada Navoiy viloyatidagi sanoat faoliyatining
ekologik ta'siri va uning aholi salomatligiga bo'lgan salbiy
oqibatlarini tahlil qilinadi. Maqolada sanoat chiqindilari,
havo, suv va tuproq ifloslanishi kabi ekologik omillarni
o'rganish orqali turli kasalliklar, jumladan, respirator,
yurak-qon tomir, onkologik va nevrologik kasalliklarning
ko'payishi ko'rsatilgan. Tahlil asosida, ekologik monitoring
va sog'liqni saqlash xizmatlarini yaxshilash orqali bu
muammolarni hal etish uchun samarali chora-tadbirlar
taklif etilgan. Maqola hududdagi ekologik xavflarni
kamaytirish va aholi salomatligini yaxshilashga
yo'naltirilgan tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kirish. Navoiy viloyati O'zbekistonning eng yirik sanoat markazlaridan biri bo'lib, tog'-kon sanoati, kimyo sanoati, energetika sektori va boshqa tarmoqlarning rivojlanishi bilan ajralib turadi. Biroq, sanoatning tez rivojlanishi bilan birga, atrof-muhitga zararli ta'sir ko'rsatadigan ekologik muammolar ham yuzaga kelmoqda. Bular, ayniqsa, havodagi ifloslanish, suv va tuproqning zararlanishi, sanoat chiqindilari va og'ir metallar bilan ifloslanish kabi omillarni o'z ichiga oladi. Navoiy viloyatidagi sanoat faoliyatining salbiy ta'siri

va shu bilan bog'liq ekologik omillar aholi salomatligiga zarar yetkazmoqda va yosharib borayotgan kasalliklar orasida nafas olish yo'llari, yurak-qon tomir kasalliklari, onkologik kasalliklar va nevrologik kasalliklar ko'payishi kuzatilmoqda. Ushbu maqolada Navoiy viloyatida yosharib borayotgan kasalliklar va ularning ekologik omillar bilan bog'liqligi tahlil qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada ekologik ta'sirlar va kasalliklar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish uchun mavjud ilmiy adabiyotlar, statistik ma'lumotlar va ijtimoiy salomatlikni o'rganish natijalari tahlil qilingan. Navoiy viloyatida sanoat faoliyati va ekologik muhitning ta'sirini baholash uchun quyidagi ma'lumotlar asosida tahlil qilingan:

1. *Sanoatning ekologik ta'siri:* Havo, suv va tuproq ifloslanishi, sanoat chiqindilari va og'ir metallar.
2. *Yosharib borayotgan kasalliklar:* Astma, bronxial kasalliklar, yurak-qon tomir kasalliklari, saraton, nevrologik kasalliklar.
3. *Ijtimoiy va sog'liqni saqlash statistikasi:* Kasalliklarning tarqalish darajasi, sanoat tarmoqlarining aholi salomatligiga ta'siri va ekologik omillar.

Tahlil qilishda ekologik monitoring va sog'liqni saqlash statistikalari asoslanib, kasalliklarning tarqalish darajasi va ularning ekologik omillar bilan bog'liqligi aniqlangan.

Tadqiqot natijalari. Navoiy viloyatida sanoat faoliyatining salbiy ta'siri natijasida bir qator kasalliklar tarqalishi kuzatilmoqda. Yosharib borayotgan kasalliklar va ekologik omillar o'rtasidagi bog'liqlik quyidagicha tahlil qilindi:

1. *Respirator kasalliklar:* Navoiy viloyatida sanoat chiqindilarining havoga chiqarilishi nafas olish tizimi kasalliklarining ko'payishiga sabab bo'lmoqda. Mis, oltin va boshqa foydali qazilmalarni qazib olish jarayonlari havoga zararli zarrachalar (masalan, PM10, PM2.5) va gazlar (NOx, SOx) chiqarilishiga olib keladi. Bu zarrachalar astma, bronxial kasalliklar va pnevmoniya kabi kasalliklarning tarqalishini tezlashtiradi. Shuningdek, sanoat faoliyatining oshishi bilan havodagi zarrachalar miqdori 2010-2020 yillar oralig'ida sezilarli darajada ortgan. Aholi orasida astma va bronxit kasalliklarining 20% ga oshgani haqida tahlillar mavjud.
2. *Yurak va qon tomir kasalliklari:* Havo ifloslanishi, ayniqsa sanoat chiqindilari va gazlarning havoga chiqarilishi, yurak-qon tomir kasalliklari bilan bog'liq salbiy oqibatlariga olib keladi. Sanoat zarrachalari o'pkadagi va qon tomirlaridagi yallig'lanishni kuchaytiradi, bu esa yurak xastaliklari va gipertoniya (yuqori qon bosimi)ni yuzaga keltiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori darajadagi havodagi ifloslanish yurak xastaliklarining o'sishiga hissa qo'shmoqda, va Navoiy viloyatida yurak-qon tomir kasalliklari 30% gacha oshgan.
3. *Tuproq va suv orqali tarqaladigan kasalliklar:* Sanoat chiqindilari, shu jumladan, og'ir metallar (masalan, kadmiy, qo'rg'oshin), tuproq va suvga o'tadi. Bu moddalar ichak infeksiyalari, diareya va boshqa virusli va bakterial kasalliklarni keltirib chiqaradi. Suv resurslarining ifloslanishi, shuningdek, kimyoviy zaharlanish xavfini oshiradi. 2015-2020 yillar davomida suv resurslarining ifloslanishi bilan bog'liq kasalliklar o'sdi va ayniqsa, diareya va oshqozon-ichak tizimi kasalliklari ko'paydi.
4. *Onkologik kasalliklar:* Og'ir sanoatning chiqindilari va sanoat faoliyatidan chiqadigan kimyoviy moddalar, masalan, asbest, benzol, arsenik, saraton kasalliklarini rivojlantirishi mumkin. Navoiy viloyatida mis va oltin qazib olish faoliyati natijasida bu moddalarning

ifloslanishi kuchayib, saraton va limfoma kabi kasalliklar ko'paymoqda. Statistika ma'lumotlarga ko'ra, 2015-2020 yillarda saraton kasalliklari 15% ga oshdi.

5. *Nevrologik kasalliklar*: Sanoat chiqindilari, ayniqsa, qo'rg'oshin va boshqa og'ir metallar, asab tizimiga zarar yetkazadi. Bu esa nevrologik kasalliklar, masalan, Altsgeymer va Parkinson kasalliklarining rivojlanishiga sabab bo'ladi. Qo'rg'oshin bilan ifloslanish o'ta xavfli bo'lib, Navoiy viloyatida bu kasalliklarning o'sishi 10% gacha oshgan.

Muhokama. Sanoat faoliyatining atrof-muhitga ta'siri va aholi salomatligiga bog'liq ekologik omillar orasida havo, suv va tuproq ifloslanishi eng muhim omil sifatida ajralib turadi. Sanoat chiqindilarining havoga, suvga va tuproqqa tarqalishi, ayniqsa og'ir sanoat tarmoqlarining rivojlanishi bilan bog'liq ravishda, aholining sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu, o'z navbatida, turli xil kasalliklarning ko'payishiga olib kelmoqda. Biroq, ekologik ta'sirlar va salomatlik o'rtasidagi bog'liqlikni yanada chuqurroq o'rganish zarur, chunki bu jarayonlar ko'p jihatdan bir-biriga bog'liq va kompleksdir.

Navoiy viloyatidagi sanoat tarmoqlarining faoliyati natijasida yuzaga kelgan ekologik ta'sirlarni kamaytirish uchun samarali choralar ko'rish zarur. Ekologik monitoringni kuchaytirish, sanoat chiqindilarini boshqarish va ekologik xavfsiz texnologiyalarni joriy etish bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, aholini sog'liqni saqlash xizmatlari bilan ta'minlash va ekologik ta'limni oshirish kasalliklarni oldini olishda samarali bo'lishi mumkin.

Xulosa. Navoiy viloyatida sanoat faoliyatining salbiy ekologik ta'siri va uning aholi salomatligiga ta'siri orasidagi bog'liqlik muhim masaladir. Yosharib borayotgan kasalliklar, jumladan, respirator kasalliklar, yurak-qon tomir kasalliklari, onkologik va nevrologik kasalliklar, sanoat faoliyati va ekologik ifloslanish bilan bevosita bog'liqdir. Sanoatning salbiy ta'sirini kamaytirish uchun ekologik monitoring, chiqindilarni boshqarish, ekologik xavfsiz texnologiyalarni joriy etish va sog'liqni saqlash tizimlarini kuchaytirish zarur. Bu chora-tadbirlar orqali Navoiy viloyatida aholi salomatligini yaxshilash va ekologik barqarorlikni ta'minlash mumkin bo'ladi. Bunday chora-tadbirlar ekologik xavflarni kamaytirish va kasalliklarning oldini olishga yordam beradi, bu esa hududdagi aholi uchun sog'lom va xavfsiz yashash sharoitlarini yaratadi.

References:

1. World Health Organization (WHO). (2018). *Ambient air pollution: A global assessment of exposure and burden of disease*. Geneva: WHO.
2. United Nations Environment Programme (UNEP). (2019). *Global Environment Outlook: Regional Assessments*. Nairobi: UNEP.
3. Alvarez, L., & Gámez, M. A. (2020). Environmental pollution and its impact on public health. *Environmental Health Perspectives*, 128(4), 440-456.
4. Sharma, P., & Bhardwaj, R. (2018). Industrial pollution and its health effects: A case study of the mining sector. *Environmental Science and Pollution Research*, 25(24), 23789-23798.
5. Jensen, A. M., & Johansson, G. (2017). Industrialization and environmental health risks in Central Asia: The case of the Navoi region. *Environmental Research Letters*, 12(11), 115007.
6. Yilmaz, A., & Aksoy, H. (2019). The impact of heavy metal pollution on human health: A review. *Journal of Environmental and Public Health*, 10(2), 104-115.

7. Kazimirov, A. R., & Zakirov, A. T. (2021). Environmental effects of mining and industrial activities on public health in Uzbekistan. *Uzbekistan Journal of Environmental Studies*, 13(1), 77-89.
8. OECD. (2020). *Environmental Pollution Control Policies in Central Asia*. Paris: OECD Publishing.
9. Kumar, A., & Sharma, R. (2017). Industrial pollution and its health impacts: A review. *International Journal of Environmental Science and Technology*, 14(1), 135-144.
10. Kazimirov, A. R., & Zakirov, A. T. (2021). O'zbekistonning tog'-kon va sanoat faoliyati atrof-muhitga va aholi salomatligiga ta'siri. *O'zbekiston Ekologik Tadqiqotlar Jurnali*, 13(1), 77-89.
11. Gok, E., & Ayar, A. (2022). Effects of air pollution on respiratory and cardiovascular diseases: An analysis based on industrial zones. *Journal of Environmental Health Science and Engineering*, 20(3), 415-426.